

Понимание этой возможности - это важный шаг к формализации измерения окружающей среды для управления процессом устойчивого развития, поскольку согласно формулировке классиков экологической экономики, минимально необходимое условие устойчивости может быть достигнуто только через сохранение природного капитала [136].

Учитывая эти особенности, следует согласиться с тем, что должны быть введены два разных постулата в отношении современной инвайронментальной экономики к природному капиталу: один для АПК, другой - для ППК. А именно, для тех ресурсов, которые возобновляются, уровень потребления должен быть снижен до уровня их естественного прироста (т.е. возобновления). Для тех же ресурсов, которые не возобновляются (мы называем их исчерпаемыми), надо реинвестировать денежные доходы от их эксплуатации и часть сверхдохода от эксплуатации АПК в разработку и производство таких заменителей истощаемых ресурсов, чтобы те, по сути, стали как бы возобновимыми. Эти два постулата объясняют различия того неуклонного движения природного капитала в будущее, о котором мы выше говорили, и в то же время обеспечивают его постоянство.

Экономика природопользования должна также учитывать три вида природного капитала:

- естественный - преимущественно полные геосистемы, мало измененные человеческой деятельностью (в охраняемых территориях и горах);

- антропогенный (искусственно созданный) - парки, ботанические сады, фабрики, экономическая инфраструктура и др. Он может увеличиваться или уменьшаться вследствие функционирования общественного производства;

- критический - основные компоненты биосферы: природные блага, обеспечивающие условия ее устойчивости, которые не могут быть (по крайней мере, сейчас и в обозримом будущем) замещены или заменены антропогенным капиталом. Это, прежде всего, земля, а также природные ландшафты и генетический фонд планеты или регионов;

Совершенно очевидно, что некоторые виды природного капитала являются жизненно важными, незаменимыми, а поэтому не может быть установлена их ценность в традиционном денежном выражении. Необходимость их сохранения должна стать абсолютным сдерживающим фактором для любых видов деятельности. Управление состоянием этих видов капитала осуществляется на основе введения безопасных (допустимых) норм воздействия на них со стороны общественного производства.

Одним из путей реализации указанных идей является рассмотрение природных (в том числе экологических) систем как производственных. Лес, водоем, степь и другие природные системы - это своего рода предприятия, на которых производятся кислород, чистая вода, ягоды, грибы, здоровая окружающая среда и многие другие товары. Эти товары нужны точно так же, как одежда, телевизоры и т. д.

Чтобы природные блага и ценности сделать экономической категорией, учеными-экологами предлагается внедрить, в условиях Крыма, «зеленые счета». Они, с одной стороны, способны создавать и поддерживать свойства, жизненно важные или потребительски ценные для людей, даже не расходуясь непосредственно (например, внешний вид ландшафта - как фактор аттрактивности для туристического бизнеса). С другой же стороны, эти свойства могут подавляться (нерациональное природопользование), расходоваться (как плодородие), уничтожаться (как, например, при сведении лесов или уничтожении видов организмов). Именно зеленые счета предназначены для того, чтобы, как говорят классики природопользования, вести приходно-расходную книгу Природы. Такой опыт уже широко используется в развитых странах мира, чему необходимо незамедлительно последовать и нам, внедрив его, прежде всего, в уникальных регионах, каковым, вне всякого сомнения, является Крым.

Малік М.Й., Бурова Т.А.

УДК 658:664

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ І ДІАГНОСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічна ситуація в Україні зумовлює потребу в пошуку та використанні нових чинників, які забезпечують можливість виходу підприємств із кризового стану, вимагає формування сучасних механізмів управління, що спрямовані на інтенсифікацію відтворювального процесу і підвищення рівня ефективності виробництва.

Теоретичними і практичними аспектами моніторингу і діагностики ефективності діяльності підприємств присвячено багато наукових досліджень закордонних і вітчизняних економістів: О.І.Амоша, Дж. Блека, А.Бравермана, С.Г. Дзюби, П.В. Журавльова, Дж.М. Іванцевича, В.М. Колпакова, А.А. Лобанова, В.Д. Пагрушева, Ф.Ю. Поклонського, М.Г. Рака, Д.С. Синка, Г.М. Скударя, А.А. Томпсона, В.С. Шекшня та інших.

Метою статті є дослідження принципів, місця діагностування та моніторингу в системі управління життєздатністю підприємства в умовах мінливості внутрішнього і зовнішнього середовища, яке особливо актуальне в кризовий період.

Процес діагностування та моніторингу життєздатності підприємства харчової промисловості має базуватися на наступних принципах:

- виробниче підприємство варто розглядати як складну систему, до складу якої входять відповідні підсистеми, модулі, що підпорядковуються загальним принципам життєздатності підприємства, проте наявність повної рекурсивності всіх складових не є обов'язковою;

- метою системи діагностування результатів функціонування підприємства з використанням теорії життєздатних систем є досягнення внутрішнього та зовнішнього гомеостазису, через підтримку визначених ключових параметрів (індикаторів) життєздатності підприємства;
 - розуміння діагностування життєздатності підприємства як системного процесу багаторівневого типу та як структурну складову системи управління суб'єктом господарювання;
 - синтез індикаторного аналізу функціонування підприємства (наявного вітчизняного та зарубіжного досвіду) до системи діагностування життєздатності підприємства;
 - ідентифікація рівнів життєздатних систем підприємства: життєзбереження, життєзабезпечення чи життєздатного розвитку для формування і реалізації стратегій їх подальшого розвитку.
- Маючи об'єктивні і суб'єктивні дані про системну діагностику життєздатності підприємства, було виділено її наступні рівні (рис.1).

Рівень 1: кінцеві результати підприємства, які формують відповідний стан системи підприємства, що може мати наступні форми прояву: життєздатність чи глибока криза. Цей блок включає, з точки зору діагностування, інформацію про складові, що є необхідними для дослідження життєздатності підприємства.

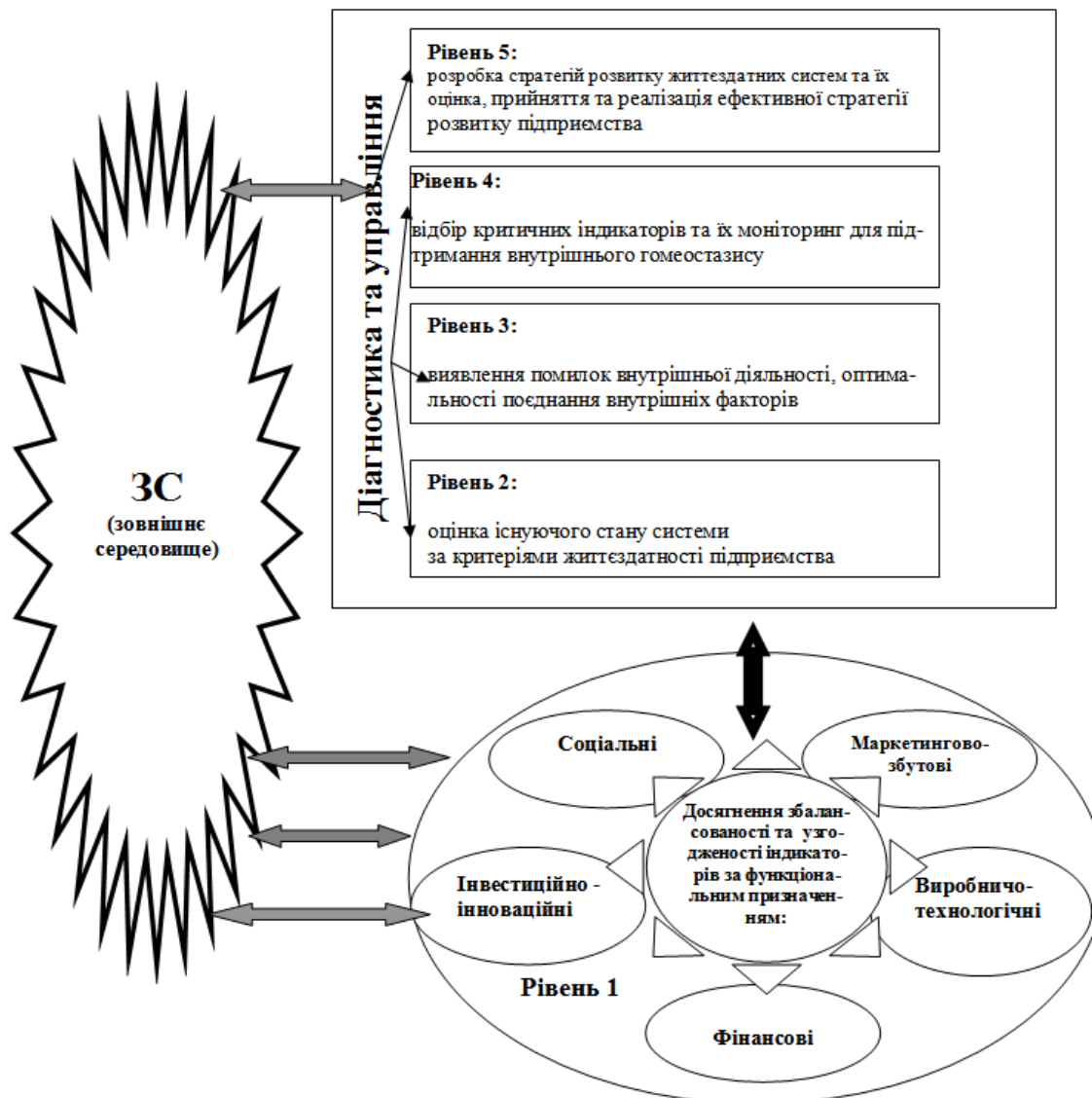

Рис. 1. Місце діагностування та моніторингу в системі управління життєздатністю підприємства

Рівень 2: оцінка одержаних результатів функціонування підприємства. Цей рівень діагностування життєздатності свідчить про наявність коливань, що виникають у функціонуванні підприємства, та містить елементи прогнозування розвитку подій при існуючих тенденціях.

Рівень 3: виявлення помилок діяльності, оптимальності способів поєднання внутрішніх факторів, побудова функцій прогнозування розвитку функціонування підприємства, її тенденцій при існуючому рівні самоорганізації.

Рівень 4: вибір та підтримка ключових індикаторів життєздатності підприємства у визначених параметрах для досягнення внутрішнього та зовнішнього гомеостазису.

Рівень 5: на цьому рівні основною задачею є обґрунтування та вибір подальших стратегій, які мають постійно переглядатися та корегуватися під впливом зовнішнього середовища. У нашому випадку, стратегія має містити конкретні заходи стосовно подолання дисбалансу системи. Система стратегічного управління

життєздатністю має враховувати сценарії розвитку підприємства при прийнятті тієї чи іншої його стратегії. Тобто, головна мета цієї системи – прийняття ефективних рішень, які забезпечують рівновагу всієї системи із зовнішнім середовищем.

Згідно даної концепції системного діагностування для управління життєздатністю підприємств було визначено суть терміну «життєздатність», складові та фактори, які її формують. На основі оцінки адекватності вітчизняних та зарубіжних моделей діагностування банкрутства було виявлено, що останні показують стан підприємства, проте за рахунок низки причин не завжди дають однозначну і точну його оцінку. Тому було зроблено висновок про можливість використання цих моделей у діагностуванні життєздатності підприємства, проте, з попереднім їх коригуванням, а саме шляхом використання набору індикаторів за функціональним призначенням: соціальні, виробничо-технологічні, інноваційно-інвестиційні, маркетингово-збутові, фінансові. Такий підхід дозволить більш точно продіагностувати проблеми на підприємстві і оцінити наскільки кожна із складових спрямована на досягнення головної цілі підприємства в ринкових умовах – досягнення прибутковості. При побудові системи моніторингу та діагностування життєздатності підприємств до уваги взято такий факт, як доступність показників, що відіграє значну роль у ефективності, вчасності та достовірності процесу останніх.

Для досягнення поставлених цілей відбір індикаторів для всіх системних рівнів моніторингу та діагностування життєздатності здійснено у декілька етапів (рис. 2).

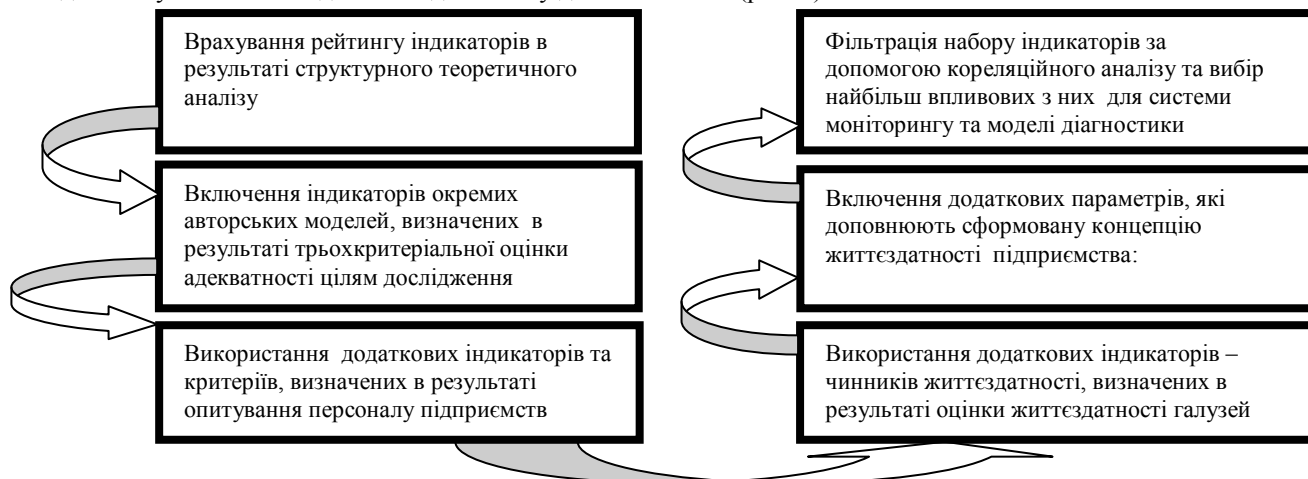

Рис. 2. Етапи відбору індикаторів діагностування та моніторингу життєздатності підприємства

Як видно з рис. 2 відбір індикаторів для побудови моделей діагностування та системи моніторингу здійснювався через наступні послідовні дії:

I етап: рейтингова оцінка індикаторів в результаті структурного теоретичного аналізу; II етап: залучення індикаторів окремих авторських моделей, визначених в результаті трьохкритеріального оцінювання відповідності мети дослідження; III етап: використання додаткових індикаторів та критеріїв в результаті опитування персоналу підприємств; IV етап: використання додаткових індикаторів-факторів життєздатності, які визначені в результаті їх оцінки на мезорівні; V етап: використання додаткових параметрів, які доповнюють сформовану концепцію життєздатності підприємства; VI етап: вибір ключових індикаторів з використанням кореляційного аналізу для формування системи моніторингу та діагностичного моделювання.

В результаті дослідження моделей діагностування життєздатності у вітчизняних та зарубіжних підходах було здійснено рейтингову оцінку 14 індикаторів, які найчастіше зустрічалися в авторських моделях. Зважаючи на багаторічний досвід функціонування та використання даних моделей варто їх долучити до набору індикаторів для побудови ситуативної моделі діагностування життєздатності підприємств харчової галузі. Аналіз даних дослідження показав, що найчастіше застосовуваними індикаторами життєздатності у вітчизняних та зарубіжних моделях є наступні: коефіцієнт оборотності активів (частота повторюваності якого становить 11,5% у зарубіжних моделях і 6,4% у вітчизняних), коефіцієнт віддачі активів склав 4,6% у зарубіжних моделях і 5,1% у вітчизняних, рентабельність власного капіталу становить 4,6% та 6,4% і коефіцієнт поточної ліквідності відповідно склав 3,4% та 9,0% та коефіцієнт співвідношення власних та запозичених коштів становить 4,6% та 3,9% [1, 2].

У результаті оцінки адекватності зарубіжних та вітчизняних підходів на основі інформації про діяльність семи підприємств акціонерної форми власності, які здійснювали діяльність у Миколаївській області протягом 2000-2009 років, для дослідження було визначено окремі моделі, якими можна скористатися в практиці управління підприємствами харчової промисловості. Трьохкритеріальна оцінка адекватності авторських моделей свідчить про важливість врахування в меті дослідження моделей таких авторів, як: Е. Альтмана, Р. Таффлера і Г. Тішшоу, А. Шевчука, О. Проскури, О. Терещенка та універсальної дискримінантної моделі (розроблено автором).

Відповідно до зазначених авторських моделей, з метою побудови ситуативної моделі діагностування життєздатності підприємств з виробництва продукції у Миколаївській області варто включити до 20

індикаторів, проте, для уникнення повторюваності варто порівняти їх з показниками рейтингової оцінки, одержаної у результаті структурного аналізу всіх підходів та показників авторських моделей, що визначені за трьохкритеріальним оцінюванням відповідності. Отже, із загальної сукупності 20 індикаторів, які включені до шести обраних моделей, з метою побудови ситуативної моделі буде використано 8, а саме: коефіцієнт співвідношення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування і поточних зобов'язань; коефіцієнт покриття зобов'язань активами підприємства; частка поточних (оборотних) активів підприємства у зобов'язаннях; частка короткострокових зобов'язань в активах підприємства; частка чистого прибутку у загальній сумі виручки від реалізації продукції; рентабельність активів за операційним прибутком підприємства; частка виробничих запасів у виручці від реалізації продукції; коефіцієнт рентабельності операційного продажу по потоку готівки.

Результати дослідження етапів діагностики та моніторингу, відбір їх індикаторів в структурі механізму життєздатності діяльності харчових підприємств спрямовані на: - формування необхідної інформаційної бази для вирішення практичних питань з позиції поліпшення фінансового стану підприємства; - підвищення рівня ефективності виробництва; - проведення контролю за процесом розробки і впровадження збалансованої системи показників, підвищення ступеня оперативності в оцінці економічних процесів; - розробку і реалізацію стратегії розвитку, покращення якості стратегічного управління і планування на промислових підприємствах.

Джерела та література

1. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: [навч. посіб.] / [Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков, та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 100 с.
2. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / [М. О. Кизим, К. М. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак]. – Х.: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2009. – 144 с.

Дорошенко Г.О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН У РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Вступ. Нерівномірність розвитку регіональних соціально-економічних систем держави та посилення конкуренції між регіонами вимагає особливого підходу до державного регулювання економічних процесів, використання різних інструментів регулювання конкурентних відносин між регіональними соціально-економічними системами країни. Ринкові відносини в період свого формування ще не створили належних умов для розвитку конкуренції і це вимагає постійного державного втручання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток регіональних економічних систем в ринкових умовах потребує постійної переоцінки стану і функцій кожної регіональної соціально-економічної системи в системі функціонування економічного простору, у якому мають бути прийняті рішення, які забезпечують умови їх стійкого розвитку. При цьому варто враховувати певні процеси і явища, що зумовлюють зміни характеру поведінки регіональних управлінських структур. Замість галузевої спеціалізації, жорстко регламентованих інвестиційних процесів і бюджетно-фінансових процесів ринок зумовлює прагнення кожного суб'єкта держави до самоствердження, до вибору економічної структурної побудови, спроможної забезпечити його надійне становище в умовах ринку. Будь-яке рішення, пов'язане із взаємодією між регіонами, оцінюється рівнем економічної вигоди та можливості досягнення фінансово-бюджетної стабільності, а також реалізації стратегічних задач регіонального соціально-економічного та екологічного розвитку. Важливу роль у формуванні теоретичних концепцій багато уваги приділяється питанню конкурентоспроможності. У своїх працях це питання вивчали класики економічної думки - А.Сміт, Д.Рікардо, Дж.Міль та ін. Проблеми підвищення конкурентоспроможності детально проаналізовано в наукових публікаціях І.Ю.Юзвішин, В.А.Горбатов, А.А.Тихомиров, Б.П.Івченко та ін.

Формулювання цілей. Основною метою статті дослідження організаційно-економічного інструментарію регулювання конкурентних відносин у регіональній економічній системі.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать результати аналізу літературних джерел, одні науковці зосереджували увагу на розгляді інструментів регулювання внутрішньорегіональної конкуренції, інші – акцентували увагу на інструментах регулювання конкуренції між регіонами. Через це, пропонується розглядати інструменти регулювання конкурентних відносин між регіональними соціально-економічними системами держави в комплексі, так як вони не можуть існувати відокремлено один від одного. Отже, розподілимо ці інструменти на дві групи: 1 група – інструменти регулювання конкурентних відносин між регіональними соціально-економічними системами держави; 2 група – інструменти регулювання конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи (регіону).

Інструменти регулювання конкуренції між регіонами спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку кожного регіону країни, зменшення диференціації у рівнях конкурентоспроможності регіональних економічних систем держави, на запобігання монополії з боку окремих регіональних соціально-економічних систем, що дозволить забезпечити безпечний розвиток кожного регіону країни. Інструменти на рівні регіону – спрямовані на його саморозвиток через виявлення точок росту.

За напрямом впливу виділяють внутрішньорегіональні, міжрегіональні в межах країни та міжрегіональні між різними країнами. Використання тарифних методів передбачає систему обмежень як форму захисту інтересів регіональних соціально-економічних систем держави та як інструмент